

הרב ד"ר מרדכי הלפרין

חיסון בשבת לעצירת מגפה

ראשי פרקים:

השאלות והתשובות

- א. מקבץ השאלות הראשון
- תשובות למקבץ הראשון
- ב. שאלת המשך
- תשובה לשאלת המשך

מקורות לתשובות

פרק א: סכנת רבים

הגרי"א הרצוג על חיסון בשבת בזמן מגפה

פרק ב: סמכות מרא דאתרא

- א. הקלה בפיק"נ כדי להעמיד הדת על תילה
- ב. הגר"ד לאו על חיסון בשבת לעצירת מגפת הקורונה

פרק ג: היש דין של מלחמת מצוה למאבק לעצירת מגפה?

פרק ד: חילול שבת למניעת סכנה פרטית

- א. שנת תקס"ה – מחלוקת על חיסון נגד אבעבועות שחורות בשבת
- ב. הכרעת הגרש"ז אויערבאך על חיסונים בשבת
- ג. למי מותר לדחות את מועד חיסונו כנגד Covid-19?

השאלות והתשובות*

א. מקבץ השאלות הראשון:¹

ח' טבת תשפ"א (23/12/2020)

להרב ד"ר הלפרין שלו' רב.

עם התחלה של חיסוני קורונה ולאור זה שיש גם חיסונים בשבת מטעם הקופה [קופת חולים] עברו מספר שאלות דרכי, ואודה לך על דעתך.

(1) אח שאני עובד אתו, התבקש לעבוד בשבת בחיסוני קורונה והוא גר במרחק הליכה מהמוקד. הוא יודע שאין בעיה הלכתית בזריקה דרך השריר אך הוא שואל אם מותר לו להקליד במחשב למי הוא מחסן מספר אצווה?

הוא שואל, כי אם אסור לו להקליד הוא לא יעבוד בזה בשבת.

* הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א עבר על התשובות והמקורות, והסכים עם כל הנאמר כאן.
1 השאלות נתקבלו מרופא ירא שמים.

- (2) אחות שגרה יותר רחוק מהמוקד ויכולה להגיע רק במכונית :
 (א) האם מותר לה לנהוג ברכב שלה או שעליה למצוא נהג נכרי?
 (ב) וכן בחזרה.
- (3) גבר בן 82, עם עודף משקל וסוכרת שמצא תור בשבת או תור אחר רק בחמישי לאחריו, והוא אינו גר במרחק הליכה :
 (א) האם עליו לחכות ליום חמישי לאחריו או יכול להתחסן כבר בשבת?
 (ב) במידה ועליו להתחסן כבר בשבת, האם מותר לו לנהוג ברכב שלו או שעליו למצוא נהג נכרי?
 (ג) וכן בחזרה.
- תודה מראש, ובברכת התורה
 ד"ר י"ד

תשובות למקבץ השאלות הראשון:

ח' בטבת תשפ"א

אקצר בתשובתי עקב עומס שו"ת שהזמן גרמן.

א. הקורונה קטלנית, ומדבקת מאד. המוטציה הבריטית החדשה, מדבקת בכ- 70% יותר מהווירוס המקורי.²

ב. עובדתית, כל יום של הקדמה בהשגת חיסון העדר -- מציל נפשות רבות.

כל יום של הקדמה משמעותו מניעת הידבקות של אלפי חולים, מניעת עשרות נפטרים, לפי החישוב הבא³:

בשיא הגל השלישי, בימים בהם החל מבצע החיסונים, נדבקו מדי יום בנגיף הקורונה מעל 8,000 איש. אחוז התמותה מקרב הנדבקים בישראל הוא מעל 0.7%. כלומר מבין 8,000 הנדבקים ביום, מתים בממוצע מעל 50 איש. לכן, הקדמה של שבוע בהשגת חיסון העדר ועצירת המגפה, משמעותה מניעת מוות של יותר מ-300 נפש⁴ בישראל.

² יש סימנים המעידים כי המוטציה הבריטית גם קטלנית יותר מהווירוס המקורי.

³ החישוב מתבסס על נתוני מכון דוידסון באתר [מגפת הקורונה: עדכונים אחרונים](http://magפת הקורונה: עדכונים אחרונים) (weizmann.ac.il).

⁴ החישוב למעלה הוא אינטואיטיבי, אך אינו מדויק. חישוב מדויק מחייב אינטגרציה של הפחתת התמותה ההדרגתית לאורך תקופת החיסונים עד לעצירה מלאה של המגפה. חישוב מדויק מראה מניעה רחבה יותר של התמותה, מהמספר הנקוב למעלה.

לכן אם כדי להקדים את ההגעה למצב החיסון יש צורך לחסן בשבת -- מותר גם אם זה כרוך באיסורי תורה. למעשה, ראה פסקאות ד-ו להלן, ואת התשובה לשאלת ההמשך.

ג. הנ"ל נכון לסוגית פיקוח נפש של הציבור.

לגבי הפרט, ייתכן שמותר לאדם לקחת סיכון קטן ולדחות קבלת החיסון ליום יומיים שמיד אחרי השבת⁵.

אך אם הימנעות מהחיסון בשבת תגרום לעיכוב ארוך יותר בקבלת החיסון -- אין לדחות את החיסון, ומותר לגשת בשבת כדי לקבלו.

ד. בכל מקרה צריך למעט במלאכות, ולבצע בשינוי את מה שניתן.

לגבי הצוות המחסן -- את ההקלדה על המחשב יש לבצע כרגיל, אך את פקודת הדלקת המחשב, או שמירת הנתונים, או הדפסתם או שליחתם -- יש לבצע בשינוי.

ה. דוגמא לשינוי: במקום לחיצה רגילה בכרית האצבע (מקום טביעת האצבעות), יש לבצע את הלחיצה עם פרק האצבע שבו דופקים על הדלת.

ו. לגבי נסיעה במכונית -- מאחר ויש אפשרות ע"י נהג גוי -- אין לנהוג לבד.

ב. שאלת המשך:

ח' טבת תשפ"א (23/12/2020)

רב תודות על התשובה הבהירה והמהירה.

האם הבנתי נכון מפסקה ב' שנכון לדעתך שמערכת הבריאות אכן תפעיל את החיסונים בשבת בכדי להשיג חיסון עדר כמה שיותר מהר (רק שהעובדים יפעלו כמו שהנחית עם שינוי)?

תשובה לשאלת ההמשך:

ח' בטבת תשפ"א

התשובה לשאלתך האחרונה תלויה גם בדעת "מרא דאתרא", כלומר גדולי הדור והרבנים הראשיים.

ראה בספרי רפואה מציאות והלכה, סימן ג, פרק א⁶.

⁵ ראה פרק ג, להלן.

⁶ מובא להלן בחלק המקורות, פרק ב, פסקה א.

מקורות לתשובות

פרק א: סכנת רבים

הגרי"א הרצוג על חיסון בשבת בזמן מגפה⁷

בימי מלחמת השחרור, בשנת תש"ח, בקשו להקים גדר בטחון מסביב לשכונת קרית שמואל בעיר טבריה, מחשש התנפלות הערבים על שכונה זו. הרב הראשי לישראל, הגרי"א הלוי הרצוג, נשאל אם מותר במקרה זה, להמשיך בעבודה גם בשבת.

השאלה עלתה כי החשש להתקפה ערבית על השכונה המבודדת (ראה תצלום אויר למטה), היה לפני שהחלה התקפה, ובלא שהיו נתונים על התקפה בדרך. רבה של טבריה, הרב אשר זאב וורנר דימה בשאלתו את הנדון לשאלת החיסון נגד דֶּכָר בשבת, כשהאדם בריא, וטרם נדבק במגפה. הרב

הראשי לישראל חלק עליו גם בנושא החיסון, וגם בנושא הביצורים, אם הסבירות להתקפה של האויב או של גורם מגפת הדֶּכָר היא ממשית.

תצלום אויר של טבריה מקיץ תש"א.
קרית שמואל המבודדת המוקפת בעיגול, היא המרובע שמצפון מערב לטבריה שעל שפת הכינרת.
מקור: https://rotter.net/forum/scoops1/691106.shtml?utm_source=rotter.net&utm_medium=mivzakside

⁷ שו"ת היכל יצחק, חאו"ח, סי' לא; פסקים וכתבים כרך א (מוסד הרב קוק, תשמ"ט) סי' מה.

דעת רבה של טבריה כפי שסיכמה הגרי"א הרצוג:

(א) כ"ת דן, שרק להתריע על דְּבָר ר"ל, מותר בשבת בכל א"י שהיא כאפרכיא אחת, [עפ"י הר"ן פ"ב דתענית, ח, ב, מדפי הרי"ף], אבל לא לחלל שבת בעיר שעדיין לא פשט אליה הדבר ר"ל. עכ"ל

דעת הגרי"א הרצוג (שם):

ואני אומר שזה תלוי ברופאים המומחים, שאם הם אומרים שעלול להתפשט וצריך לחסן את האוכלוסיא ע"י זריקות, אפילו אם יש בהן מלאכה דאורייתא, אם לא נעשה מערב שבת, מותר בשבת. והתוס' ז"ל במסכת פסחים דף מ"ו ע"ב ד"ה רבה אמר, לא מצאו תירוץ לקושיא שיותרו כל מלאכות שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, אלא מפני שזה לא שכיח. עכ"ל

למרות ההיתר חובה למעט באיסורים

(ט) אולם זה ברור, שצריך לנצל את כל הכחות והאפשרויות קודם שמתירים חילול שבת, והיינו להוסיף פועלים עד כמה שאפשר, ולסדר שיעבדו במשמרות בימות החול יומם ולילה, אעפ"י שיעלה כסף רב, שאין שבת נדחית מפני הפסד כסף. ואם לאחר כל המאמצים הללו לא הספיקו, והסכנה קרובה, לפי השערת דעת המומחים, באופן שאין לדחות את גמר העבודה למוצש"ק, אין חכמה ואין עצה, ומוכרחים להתיר. ואם אפשר בלי השהייה רצינית שכל מלאכה תיעשה בשנים, יש לעמוד על זה. וכן מה שאפשר לעשות באופן שלא תהא בזה אלא מלאכה מדרבנן, צריך לעשות, אך אם זה לא יביא לידי שיהוי רציני. עכ"ל

פרק ב: סמכות מרא דאתרא⁸**א. הקלה בפיק"נ כדי להעמיד הדת על תילה**

על עוצמת הסמכויות של מרא דאתרא שמעתי לראשונה מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל לפני יובל שנים. על גדות תעלת סואץ, לאורך 160 הקילומטרים שהפרידו בין צה"ל לבין הצבא המצרי, הוקמו אז 28 מעוזים – מתחמים מבוצרים וממוגנים בשכבת פיצוץ, שתפקידם להעניק מחסה לחיילים מפני פגיעת פגזי תותחים ומרגמות של המצרים, וכך לאפשר לכוחות מעטים להחזיק את הקו. **במלחמת ההתשה** (קיץ תשכ"ט-קיץ תש"ל) הפגזו המצרים את המעוזים בעשרות אלפי פגזים ופצצות, וגרמו לנו למאות חיילים הרוגים.

⁸ רפואה מציאות והלכה, (ח"א) סימן ג, פרק א.

בעיית השבת במעוזים

כל ימי מלחמת ההתשה היו המעוזים מקום שיש בו סכנה. פיקוח נפש כידוע, דוחה את השבת, כך שפקודות הצבא הנוגעות לשמירת שבת בבסיסי צה"ל, כמעט ולא באו לידי ביטוי במעוזים. יתר על כן. חיילי המעוזים שחייהם היו תלויים להם מנגד, זלזלו בכל הפקודות הצבאיות שאינן מבצעיות. הן בנושא משמעת לא מבצעית כגון מלבוש והצדעות, והן בנושאי הדת. הילת הגבורה והמבצעים שהוצמדה לחיילי המעוזים הביאה את היחידות בקו השני והשלישי לסגל גם הן את אורח החיים של המעוזים: ערנות לילית, קימה מאוחרת, זלזול בפקודות המשמעת הצה"ליות וזלזול בפקודות הצבא בנושאי דת. הכשרות שהדרדרו במעוזים המשיכה להדרדר גם ביחידות הסמוכות והסמוכות לסמוכות. קצינים וחיילים דתיים שהגיעו לשרת כלוחמים במעוזים, נאלצו, לעיתים, להסתפק במנות קרב קרות, עקב הטרפתם הנמשכת של המטבחים במעוזים. חיילים שנלחמו יחד, ולפעמים גם נהרגו יחד, נאלצו לפני כן לאכול לבדם מאכלים קרים, בהעדר כשרות בסיסית במעוז. השבת שנעלמה מהמעוזים החלה להעלם גם מהיחידות הסמוכות, ובהמשך גם מהבסיסים העורפיים. השבת בצבא היתה בסכנה ממשית חמורה. כדי לעצור הידרדרות ולהחזיר את השבת לצה"ל, היה צורך להחזיר את השבת קודם כל למעוזי התעלה. לשם כך פעל הרבצ"ר בשני כיוונים:

הכיוון הראשון: לכל מעוז צורף חייל רב"צ בעל הכשרה כפולה – טבח מקצועי ומשגיח כשרות מוסמך – טב"מ. לקראת השבת הראשונה של הטב"מים במעוזים, שבת שבה היו חיילי המעוז אמורים להתרגל שוב לשמירת שבת במטבחי המעוז, נשלחו עשרות קציני הרבנות הצבאית לשהיית שבת עם הטב"מים במעוזים.

הכיוון השני: **בצינורות הפיקוד הועברה פקודה חד משמעית אל המעוזים שאסרה תיקוני ביצורים, אם היתה שהות לבצע את התיקון לפני כניסת השבת.** רק פגיעות שנוצרו בשבת, או סמוך לכניסתה, הותרו לתיקון בשבת מטעמי פיקוח נפש.

הפעילות הצליחה. בעקבותיה לוחמים שומרי מצוות שבו לאכול ארוחות חמות כשרות במטבחי המעוזים. גם השבת חזרה אל מעוזי התעלה, ליחידות הסמוכות ולבסיסי צה"ל.

שבועות ספורים אחר כך עליתי לבית הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ושאלתי מהו התוקף ההלכתי של פקודה לאסור תיקונים בשבת, כשניתן היה לתקן את הפגיעה לפני שבת. העובדה שלא תיקנו את הפגיעה לפני שבת אמנם מצביעה שלדעת המפקדים, אנשי המקצוע, אין דחיפות מיוחדת בביצוע מיידית של התיקון, ולכן לדעתם אין להגדיר את דחיית התיקון בכמה ימים כסכנת חיים גבוהה, אחרת לא היו נמנעים מתיקון מיידית. אולם על פי

כללי פיקוח נפש כפי שלמדני הגרשז"א, הרי סוף סוף עצם השהיה במעוזים בזמן ההתשה מוגדר כמצב שיש בו סכנת חיים. אם כן, חובה לצמצם את הסיכון ככל שניתן. לכן גם אם השיקול המבצעי איפשר את דחיית התיקון, עדיין מהבחינה ההלכתית המצב מוגדר כפיקוח נפש ומתיר תיקוני ביצורים ושיפורם בשבת. על אחת כמה וכמה אם הדחייה נבעה מרשלנות גרידא. שאלתי היתה, האם הרב הצבאי הראשי היה רשאי להקל בהלכות פיקוח נפש כדי להציל את השבת בצה"ל?

הגרשז"א חייך את חיוכו המיוחד וענה כי יפה עשה הרבצ"ר. אמנם אדם רגיל לא רשאי להקל בפיקוח נפש משיקולים של העמדת הדת על תילה, אך מרא דאתרא רשאי להקל בהלכות פיקוח נפש משיקולים אלו.

דומני כי המקור לסמכותו של מרא דאתרא להורות לעבור על דברי תורה הוא מדיני הוראת שעה⁹, וכמבואר ברמב"ם¹⁰:

"שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו הוראת שעה.

כיצד? בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מפין ועונשין שלא כדין. אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא.

וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים, עושין לפי מה שצריכה השעה. כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו, כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

מדברי הרמב"ם משמע שגם בזמן הזה, שאין לנו בית דין סמוכים, קיימת הסמכות להורות הוראת שעה, שהרי גם בזמן הזה שיכת סברת "חלל עליו שבת אחת" וכו'. וכן מפורש לכאורה בדברי הרמב"ם "כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו – כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם]".

דעת החזון אי"ש להלכה דומה למסקנת הגרשז"א:

"כשגבולות פיקוח נפש מתרחבים ונוגעים למצב של עקירת הלכה לגמרי, הדבר נוגע ומגיע לחילול השם, ואז אנו אומרים שחילול השם דוחה פיקוח נפש ... והדבר מסור לידי חכמי הדור שהם יכולים

⁹ יבמות ז, ב, בגמ' "מיגדר מילתא שאני", ע"פ תוד"ה וליגמר מיניה, שם.

¹⁰ רמב"ם הלכות ממרים, פרק ב הלכה ד.

להכריע בדבר מתוך טביעת עין, והם שצריכים לדון בכל מקרה לפי המצב ולפי השעה"¹¹.

ב. הגר"ד לאו על חיסון בשבת לעצירת מגפת הקורונה

דעתו של הרב הראשי כפי שפורסמה בכלי התקשורת, מתאימה מאד לדעת ההיכל יצחק, לדעת הגרש"ז אויערבאך, ולדעת החזון אי"ש: "הרב הראשי לישראל הרב דוד לאו פרסם את עמדתו בכל הנוגע לביצוע חיסונים נגד קורונה בשבת. הרב הראשי סבור כי ככל שיתקיימו חיסונים במשך כל שעות היום והלילה במהלך השבוע, מה שמעיד בפועל על דחיפות ובהילות לחסן מהר ככל הניתן, יהיה אפשר לשקול להתיר חיסונים גם בשבתות. "בשלב זה כאשר גם בימות השבוע עדיין לא מבצעים חיסונים בכל שעות היום והלילה אלא בשעות קבלת קהל ולכן בשלב זה אין היתר לחלל שבת", נמסר מלשכת הרב לאו"¹².

פרק ג: היש דין של מלחמת מצוה למאבק לעצירת מגפה?

ידועים דברי הגרש"ז א' על ההבדל בין סכנה ליחיד לבין סכנה לרבים. בסכנת רבים יש לחלל שבת גם בחשש לספקות רחוקים, כמבואר, בין היתר, בגאונים ובראשונים בסוגיית שבת מב, א'¹³. פחות ידועה סברתו להחשיב כמלחמת מצוה את המלחמה במגפה קטלנית, או במכת חיות טרף. לגבי מחלות כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל¹⁴:

"אפשר דגם מלחמה נגד מחלות האורבות לחיי האדם
הי נמי כעין מלחמת מצוה".

כע"ז כתב לגבי מכת חיות טרף:

"כשציבור נרדפים מדובים ואריות אשר צריכים להילחם אתם ולגרשם, אפשר דלבד ממאי דחשיב הצלת נפשות ומצוה על כל אדם לחלל שבת וכדומה כדי להציל, אפשר דחשיב נמי כמלחמת מצוה".

¹¹ תשובת החזון אי"ש לרמ"צ נריה, פאר הדור, ג, עמוד קפו.

¹² לא ידוע לי על פסק הלכה כתוב של הרה"ר בנושא. אך באתר ערוץ שבע, ביום ט' בטבת תשפ"א (24.12.2020), הופיעה ידיעה זו בשם "לשכת הרב לאו", תחת הכותרת: **הרב דוד לאו: בשלב זה אין היתר לחלל שבת כדי לחסן נגד קורונה**.

¹³ ראה: הג"ר משה מרדכי פרבשטיין, **עין הדעת** (מוסד הרב קוק, תשע"ה) סימן ל'; הנ"ל, גדרי פיקוח נפש, **ספר אסיא ט**, (מכון שלזינגר תשס"ד) 164-183, סעיף יב. ר' מרדכי הלפרין, **רפואה מציאות והלכה** חלק א (מכון שלזינגר, ירושלים תשע"ב) סימן א, פרק ד.

¹⁴ **מנחת שלמה**, ח"ב סי' פב.

כעין זה כתב הג"ר רפאל שלמה דיכובסקי לגבי מגפת הקורונה¹⁵:

"קורונה" זו מלחמה, באויב שאינו נראה. קיומו ידוע לכולנו, אבל עד עתה לא הצליחו לאתרו או לנצחו. לדעתי הלכות מלחמה אינן דוקא במלחמת בשר ודם. לפי ההלכה (שו"ע או"ח סימן תקעו א-ה) מתענים ומתריעים על הדבר ועל החולאים, כגון אסכרה או שחין וכדומה. כיון שמדובר בצרת רבים, הרי דין פקוח נפש נמדד לפי הרבים, ולא לפי היחיד. הממונים על הרבים, הם בבחינת מפקדי המלחמה, ויש להתיחס להם בהתאם".

פרק ד: חילול שבת למניעת סכנה פרטית

א. מחלוקת בשנת תקס"ה על חיסון נגד אבעבועות שחורות בשבת

ככלל, פיקוח נפש דוחה שבת גם בסכנה פרטית (יומא, פה, א-ב). אך לגבי חילול שבת לצורכי חיסון, החיסון ניתן לאדם בריא, לעיתים זמן ארוך לפני שהוא נצרך באמת¹⁶. משום כך מצאנו פסקי הלכה סותרים בשאלת דחיית השבת לצורך קבל חיסון¹⁷.

התשובות הקדומות ביותר המוכרות לי הן משנת תקס"ה, והן עוסקות בחיסון כנגד אבעבועות שחורות. רבי ישמעאל הכהן ממודינה (בעל שו"ת זרע אמת) כתב בתשובה משנת תקס"ה¹⁸ על שאלת נטילת החיסון בשבת, ה'זרע אמת' כתב לאסור מתן חיסון בשבת מפני שכעת הוא בריא ואין הרפואה נצרכת לו דוקא בשבת.

בן דורו הצעיר ממנו חלק עליו. רבי אלעזר פלעקלש (תלמידו של הנודע ביהודה ומחבר שו"ת תשובה מאהבה) התיר לחסן בשבת כנגד אבעבועות שחורות. בתשובתו, גם היא משנת תקס"ה כתב:

מי יודע לכוון השעות? כי לאו כל העתים שוים ומוכשרים לשבת הטרי' הזאת,

גם לפעמים הילד איננו בריא להושיב לו הבלאטריין,

ולפעמים הצרי אין בגלעד דהיינו שלא ימצא האימפ"ף שטא"ף, כי לא נמצא בכל עת ובכל שעה.

גם לפעמים הרופא אין שם ואין דן דינו למזור.

¹⁵ לעיל, עמ' 80.

¹⁶ ראה שמירת שבת כהלכתה, מהדורת תשל"ט ומהדורת תש"ע, פרק לב, הע' ב.

¹⁷ חלק מהמקורות בפרק ד, מובאים במאמר על מגפות ופולמוסי חיסונים, פרק ד, פסקה 3, לעיל עמ' 147-149.

¹⁸ זרע אמת, ח"ג סי' קכג.

לכן אני מסכים עמך [עם השואל שם¹⁹]. שאם לא ניתן להקדים החיסון לפני כניסת השבת, מותר ומחוייב לבצע מעשהו ע"י א"י אפי' בשבת. ...
 הן אמת כל הזריז וימהר מעשהו קודם שבת הוא זריז ונשכר ונמלט מכל פקפוק ונדנוד חילול שבת והציל את בניו מסכנה העצומה חולי בלאטרי"ן רחמנא ליצלן. גם אם יכול לפייס האומן א"י שיתמהמה עד אחר שבת מה טוב ומה נעים.
 אבל אם יבוא הרופא א"י ביום השבת ולא יאחר עד יום מחר וא"א לפייסו בדברי' ולשחדו בממון, ישא הא"י את הילד בחיקו ולא יושיט לו ישראל זרוע הילד ולא יסייע כלל. ואם גם זאת בלתי אפשרי גם בזה יש להקל שאין כאן חשש איסור תורה כלל. ואם יש בו משום שבות כאשר גזרו על כל הרפואות משום שחיקות הסמני', ע"י א"י הוי שבות דשבות במקום חולי אשר יש להקל לכל הפוסקי'²⁰.

אמנם ההיתר המעשי של ה'תשובה מאהבה' הוא במלאכה שאין בה איסור תורה, שהרי הדבר אפשרי, כפי שציין בתשובתו. אך נימוקיו דיים לכאורה להתיר גם איסור תורה, כשאי אפשר אחרת.

ב. הכרעת הגרש"ז אויערבאך על חיסונים בשבת

וכן הורה הגרש"ז אויערבאך לגבי החיסון המודרני הניתן לילדים כנגד אבעבועות רוח:

דמצד הדין אפשר שצריכים באמת להזדרז ולעשותו בהקדם האפשרי אם הרופא אומר שכבר הגיע הזמן לעשותו. אך אע"פ כן אין רגילין כלל לעשותו בבהילות ובזריזות, לפיכך אף אם באמת יש בזה קצת סכנה, הו"ל כמ"ש חז"ל "והאידנא שומר פתאים ד' " וחלילה לחלל שבת עבור כך.
 משא"כ אם אחד נמצא במקום כזה שידוע ברור שאם לא ירכיב עכשיו את האבעבועות בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים, כיון שבזמן מרובה כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות, אפשר דשפיר חשיב כפקוק נפש ודוחה שבת.

הגרש"ז א" דן כאן בחיסון נגד מחלת ילדים (אבעבועות רוח) כאשר בד"כ הסיכוי להידבק בה תוך ימים הוא זעיר, וגם לא נחשבת למחלה מסוכנת לילדים²¹. לכן "אין רגילין כלל לעשותו בבהילות ובזריזות".

¹⁹ השואל שם הוא מחותנו של בעל ה'תשובה מאהבה'.

²⁰ תשובה מאהבה, ח"א סי' קלה. ראה גם כף החיים, סי' שכח ס"ק נט, ובקיצור שלחן ערוך, סי' צא ס"ח.

²¹ אבעבועות רוח היא מחלה מסוכנת למבוגרים, סכנה שחיסון הילדים מונע.

אך בחיסון כנגד מגפת הקורונה המצב שונה בתכלית. ההידבקות שכיחה מאד, התמותה משמעותית, כמעט בכל משפחה מורחבת, לפחות אחד מבניה נפטר מהמחלה.

גם הרגשת בני האדם היא הרגשת צורך בבהילות ובדחיפות²². ראה למשל בעמ' 103 ו-107 לעיל. גם בעינינו ראינו אנשים שנדבקו בנגיף, חלו בצורה קשה עד שערי מוות, כאשר את החיסון הם קבלו ימים ספורים מאוחר מדי, עבורם.

ג. למי מותר לדחות את מועד החיסון כנגד Covid-19?

לאור הכרעת הגרשז"א, פשוט שבזמן מגפת Covid-19 מותר לאדם להתחסן גם בשבת. אך יש לדון בשאלה ההפוכה: האם מותר לאדם לדחות את קבלת החיסון לכמה ימים, כדי שלא יפגע מצבו הרוחני ורגישותו לשמירת השבת²³?

מצד אחד, כשם שמותר לאדם להסתכן סכנה מועטת לצורכי פרנסה²⁴, מסתבר שמותר לו גם להסתכן מעט לשמירה על דרגתו הרוחנית ועל רגישותו לקדושת יום השבת. מצד שני, כאן הסיכון העצמי גם חב לאחריו, לאלה שהוא עלול להדביק אם יחלה. כדי לשמר רגישות לכבוד השבת, האם מותר לאדם לגרום (בגרמא או בשוא"ת) סיכון מסויים לאנשים אחרים?

הגרמ"פ דן בשאלה העקרונית, ופוסק להתיר רק בהסכמת האחרים שכן ההיתר לבעה"ב לסכן פועל, הוא רק מחמת הסכמת הפועל²⁵.

שאלה דומה, על מצב בו שמירה על מצב רוחני עלולה לסכן מעט אחרים, שאלתי את הגרשז"א אויערבאך לפני כיוכל שנים, ולא השיב. פירוט ודיון בשיטת הגרשז"א מובא בספרי **רפואה מציאות והלכה** (ח"א)²⁶.

²² ראה: הג"ר משה מרדכי פרבשטיין, **עין הדעת** (מוסד הרב קוק, תשע"ה) סימן ל, רעז-רעח; הנ"ל, גדר פיקוח נפש, **ספר אסיא ט**, (מכון שלזינגר, תשס"ד) 164-183, סעיף טו.

²³ מדובר בחשש אמיתי. בימי מלחמת ההתשה בשנת תש"ל, פגשתי בחייל בן משפחה דתית מקיבוץ בצפון הארץ. אותו חייל סיפר כיצד ולמה "הוריד את הכיפה":

בנסיעתו המבצעית הראשונה בשבת, הגם שהיתה מותרת, היה משוכנע כי עוד מעט "ירדו עליו אבנים מן השמים". בנסיעתו המבצעית השנייה בשבת, כבר לא ציפה ל"אבנים מן השמים" אלא רק "להתפכחות הקומנדוקר" בו נהג. בנסיעתו המבצעית השלישית בשבת כבר החל לעשן. הידיעה התיאורטית שפיקוח נפש דוחה שבת ונסיעה מבצעית מותרת – לא עמדה כנגד הרגשותיו הפנימיים שעברו מהפך קשה באותם הימים.

מסתבר שזהו טעמו של הרמב"ם (הלכות שבת, פרק ב, הל' ג) בהסבר דברי הברייתא (יומא פד, ב; תוספתא שבת, טז, יב), שאין מחללין את השבת במקום פיקוח נפש "לא על ידי קטנים ולא על ידי נשים כדי שלא תהא השבת קלה בעיניהם, אלא ע"י גדולי ישראל ו**חכמיהם**".

²⁴ ב"מ קיב, א; **ספרי** דברים רעט.

²⁵ **אגרות משה**, חו"מ א, קד.

²⁶ **רפואה מציאות והלכה** (ח"א) סימן ב, פרק ב; סימן ג, פרק ב.